

ČESKÁ REPUBLIKA

ROZSUDEK JMÉNEM REPUBLIKY

Nejvyšší správní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy JUDr. Vojtěcha Šimíčka a soudců JUDr. Miluše Doškové a Mgr. Radovana Havelce v právní věci žalobce: **P. Č.**, proti žalovanému: **Česká advokátní komora**, se sídlem Národní 118/16, Praha 1, o kasační stížnosti žalobce proti usnesení Městského soudu v Praze ze dne 21. 1. 2011, č. j. 8 A 83/2010 - 24,

takto:

I. Návrhu na přikázání věci jinému soudu **se nevyhovuje.**

II. Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 21. 1. 2011, č. j. 8 A 83/2010 - 24, **se ruší.**

Odůvodnění:

[1] Žalobce (dále „stěžovatel“) se žalobou podanou dne 2. 4. 2010 u Městského soudu v Praze domáhal zrušení rozhodnutí České advokátní komory (dále „žalovaná“) ze dne 18. 2. 2010, č. j. 446/10, kterým byl stěžovateli určen advokát Mgr. František Maroušek pro poskytnutí právní služby, a dále zrušení rozhodnutí žalované ze dne 22. 3. 2010, č. j. 723/10, kterým žalovaná zrušila své rozhodnutí ze dne 24. 2. 2010 o určení advokáta JUDr. Filipa Pundy k poskytnutí právní služby stěžovateli z důvodů dle § 20 odst. 2 zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii.

[2] Městský soud v Praze vyzval stěžovatele usnesením ze dne 7. 6. 2010 k zaplacení soudního poplatku za žalobu. Stěžovatel nato městskému soudu zaslal žádost o osvobození od soudních poplatků a vyplněné a zestručněné prohlášení o osobních, majetkových a výdělkových poměrech pro osvobození od soudních poplatků, v němž uvedl, že nemá žádný majetek a že jeho jediným příjmem je dávka pomoci v hmotné nouzi podle zákona

č. 111/2006 Sb. Ve spise (č. l. 12) je též obsaženo oznámení Městského úřadu Polička, odboru sociálních věcí a zdravotnictví, ze dne 1. 6. 2010, že s účinností od tohoto data byla stěžovateli zvýšena dávka příspěvku na živobytí z 2020 Kč na 3126 Kč měsíčně.

[3] Městský soud v Praze vydal dne 1. 6. 2010 usnesení č. j. 8 A 83/2010 - 15, jímž zamítl stěžovatelovu žádost o osvobození od soudních poplatků. Z obsahu tohoto usnesení však vyplývá, že o této otázce rozhodoval ve vztahu k rozhodnutí žalované ze dne 3. 3. 2010, č. j. 201/10, kterým bylo zrušeno určení advokáta k poskytnutí právní služby stěžovateli; tedy evidentně o jiném rozhodnutí žalované (byť obdobného charakteru), než které bylo předmětem výše uvedené žaloby stěžovatele. Proti tomuto usnesení podal stěžovatel dne 23. 8. 2010 podání (dle obsahu kasační stížnost), ve kterém mj. namítal i uvedený nesoulad. Na to městský soud stěžovatele opět usnesením ze dne 3. 11. 2010 vyzval k zaplacení soudního poplatku, které však, jak vyplývá ze spisového materiálu, nebylo stěžovateli řádně doručeno (zásilka byla soudu vrácena zpět, nedošlo však k vyvěšení písemnosti na úřední desce soudu ve smyslu § 49 odst. 2 zákona č. 99/1963, občanský soudní řád).

[4] Dne 21. 1. 2011 vydal městský soud usnesení, kterým ve výroku I. zrušil své vlastní usnesení ze dne 1. 6. 2010 (ve výroku přitom datum vydání usnesení opravil na 4. 8. 2010), č. j. 8 A 83/2010 - 15, a ve výroku II. opět zamítl žádost stěžovatele o osvobození od soudních poplatků. V odůvodnění tohoto usnesení městský soud ve vztahu k výroku I. toliko uvedl, že se jednalo o nesprávné rozhodnutí a že postupoval podle zákona č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, a toto rozhodnutí zrušil. Zamítnutí žádosti o osvobození od soudních poplatků pak městský soud odůvodnil tím, že stěžovatel nedoložil své tvrzení o tom, že nemá dostatečné prostředky k zaplacení soudního poplatku, ale především tím, že stěžovatelova žádost o osvobození od poplatku představuje zneužití institutu osvobození od soudního poplatku podle § 36 odst. 3 zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní (dále jen „s. ř. s.“).

[5] Stěžovatel podal proti naposled uvedenému usnesení městského soudu včasnou kasační stížnost, ve které navázal na svoji dříve podanou kasační stížnost proti usnesení městského soudu, které městský soud sám zrušil z důvodu „nesprávnosti“. Stěžovatel mj. upozornil na to, že městský soud nezákonně zrušil vlastní rozhodnutí (usnesení na č. l. 15), neboť k tomu nebyl oprávněn. Městský soud vydal usnesení se stejným výrokem a se stejnými vadami. Stěžovatel tvrdí, že své majetkové poměry řádně přiznal a v podaném prohlášení o osobních, majetkových a výdělkových poměrech pro osvobození od soudních poplatků uvedl pravdivé a úplné údaje. Své majetkové poměry generálně dokládá listinami dostupnými u správy soudu (Spr 362/10). Městský soud rovněž neodůvodnil údajnou zjevnou neúspěšnost žaloby. Stěžovatel se domáhá zrušení napadeného usnesení a též dřívějšího usnesení městského soudu v této věci (tj. usnesení ze dne 1. 6. 2010, resp. 4. 8. 2010, č. j. 8 A 83/2010 - 15), dále se domáhá vydání rozhodnutí o žádosti o přiznání odkladného účinku žalobě, přikázání věci jinému krajskému soudu a přiznání náhrady všech nákladů řízení po odpůrci.

[6] Kasační stížnost je podle § 102 a násl. s. ř. s. přípustná. Nejvyšší správní soud přezkoumal kasační stížnost v souladu s § 109 odst. 2 a 3 s. ř. s., vázán jejím rozsahem a uplatněnými stížnostními důvody.

[7] Co se týká podmínek řízení o kasační stížnosti, Nejvyšší správní soud netrval s ohledem na specifický charakter napadeného usnesení městského soudu na zaplacení

soudního poplatku za kasační stížnost ani na povinném zastoupení stěžovatele advokátem. Jak se tento soud vyjádřil již dříve, osvobození od soudních poplatků i právo na bezplatné právní zastoupení je navázáno na posouzení poměrů konkrétního žadatele. Pokud nejsou splněny podmínky pro osvobození od soudních poplatků, je rovněž vyloučeno i právo na bezplatné právní zastoupení (§ 35 odst. 8 s. ř. s.). Pokud je přitom cílem této kasační stížnosti přezkoumání rozhodnutí, že stěžovateli nemá být přiznáno osvobození od soudních poplatků, pak by se uplatňováním požadavku na uhrazení soudního poplatku za kasační stížnost, resp. trvání na povinném zastoupení advokátem, jen řetězil problém, jenž má být rozhodnutím o této kasační stížnosti vyřešen (viz rozsudek ze dne 24. 10. 2007, č. j. 1 Afs 65/2007 - 37; k tomu srov. např. rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 13. 9. 2007, č. j. 9 As 43/2007 - 77).

[8] Kasační stížnost je důvodná.

[9] Nejvyšší správní soud dospěl k závěru, že napadené usnesení městského soudu je nezákonné a řízení před ním bylo zmatečné, což Nejvyšší správní soud zkoumá i nad rámec důvodů kasační stížnosti (§ 109 odst. 3 s. ř. s.). Jak totiž bylo uvedeno výše, napadené usnesení je již druhým rozhodnutím městského soudu v téže věci (vedené pod sp. zn. 8 A 83/2010), jímž se zamítá stěžovatelova žádost o osvobození od soudních poplatků v řízení o žalobě. K tomuto závěru je nutné dospět i přes skutečnost, že v prvním usnesení městského soudu (č. j. 8 A 83/2010 - 15) bylo evidentně omylem, který však v tomto případě nelze kvalifikovat jako prostou chybu v psaní, rozhodováno o žádosti stěžovatele o osvobození od soudních poplatků ve vztahu k jinému rozhodnutí žalované (byť obdobného charakteru). Jinak se obsah odůvodnění tohoto usnesení městského soudu v zásadě shoduje s obsahem usnesení později vydaným (a nyní napadeným).

[10] Předně je třeba uvést, že městský soud nebyl oprávněn své prvně vydané usnesení sám zrušit. Městský soud tento postup odůvodnil bez dalších podrobností odkazem na zákon č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích. Pokud měl městský soud v úmyslu postupovat podle § 12 odst. 1 tohoto zákona („*Vydá-li soud nesprávné rozhodnutí o uložení povinnosti zaplatit poplatek, toto rozhodnutí zruší nebo změní i bez návrhu*“), o kterém snad mohl za tímto účelem uvažovat, jedná se o ustanovení mířící na zcela jiné případy (např. zaplatí-li účastník na základě chybné výzvy či rozhodnutí soudu poplatek v nesprávné výši), mezi něž rozhodnutí o žádosti o osvobození od soudních poplatků jistě nespadá. Rozhodnutí o žádosti o osvobození od soudních poplatků totiž nelze považovat za rozhodnutí o uložení povinnosti zaplatit poplatek, kdy může být – v intencích ustanovení § 12 zákona o soudních poplatcích – prolomena zásada vázanosti soudu vlastním rozhodnutím. Městský soud navíc zcela pominul, že proti jím prvně vydanému usnesení o zamítnutí stěžovatelovy žádosti o osvobození od soudních poplatků, byla podána kasační stížnost; tu však v rozporu se zákonem (§ 108 odst. 1 s. ř. s.) nepředložil Nejvyššímu správnímu soudu k rozhodnutí.

[11] Co se týká samotného rozhodnutí městského soudu o zamítnutí žádosti stěžovatele od osvobození od soudních poplatků (výrok II. napadeného usnesení), jehož důvody jsou v zásadě shodné s důvody uvedenými v prvně vydaném usnesení (č. j. 8 A 83/2010 - 15), Nejvyšší správní soud musí proto konstatovat, že toto rozhodnutí trpí zmatečností, jelikož se fakticky jedná o druhé rozhodnutí v téže věci a bylo proto vydáno za situace chybějící podmínky řízení.

[12] Nad tento rámec zdejší soud konstatuje, že napadené usnesení je rovněž nepřezkoumatelné pro nedostatek důvodů, k čemuž je Nejvyšší správní soud rovněž povinen přihlížet z úřední povinnosti (§ 109 odst. 3 s. ř. s.). Osvobození od soudních poplatků totiž představuje procesní institut, jehož účelem je zejména ochrana účastníka, který se nachází v tíživé finanční situaci, před nepřiměřeně tvrdým dopadem zákona č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích. Podle ustanovení § 36 odst. 3 s. ř. s. pokud účastník doloží, že nemá dostatečné prostředky, může být na vlastní žádost usnesením předsedy senátu osvobozen od soudních poplatků. Dospěje-li však soud k závěru, že návrh zjevně nemůže být úspěšný, takovou žádost zamítne. Přiznané osvobození kdykoliv za řízení odejme, popřípadě i se zpětnou účinností, jestliže se do pravomocného skončení řízení ukáže, že poměry účastníka přiznané osvobození neodůvodňují, popřípadě neodůvodňovaly. Městský soud v odůvodnění napadeného usnesení nejprve uvedl, že stěžovatel nedoložil své tvrzení o tom, že nemá dostatečné prostředky k zaplacení soudního poplatku; tomuto tvrzení však zjevně neodpovídá obsah spisového materiálu. Městský soud však za zásadní skutečnost odůvodňující napadené usnesení označil počet sporů vedených stěžovatelem. Poukázal přitom na skutečnost, že v případě stěžovatele eviduje 103 soudních sporů, z čehož 85 se týká přezkumu rozhodnutí o určení advokáta. Uvedl, že pouhé množství sporů nezakládá závěr o šikanózní povaze žalob, nicméně že je třeba posoudit – s ohledem na povahu těchto sporů a způsob uplatnění nároku – zda stěžovatel neuplatňuje svůj nárok šikanózním způsobem a nehodlá institut osvobození od soudních poplatků zneužít. Z odůvodnění lze tedy dovozovat, že důvodem zamítnutí žádosti o osvobození od soudních poplatků nebyla zjevná neúspěšnost návrhu, a vlastně ani nemajetnost stěžovatele, nýbrž zneužití institutu osvobození od soudních poplatků stěžovatelem.

[13] Problematice zákazu zneužití práva se Nejvyšší správní soud věnoval např. v rozsudku ze dne 10. 11. 2005, č. j. 1 Afs 107/2004 – 46, v němž byla za zneužití práva označena situace, *„kdy někdo vykoná své subjektivní právo k neodůvodněné újmě někoho jiného nebo společnosti; takovéto chování, jímž se dosahuje výsledku nedovoleného, je jenom zdánlivě dovolené“*, přičemž smyslu práva odpovídá pouze takový výklad právního předpisu, který respektuje rozumné uspořádání vztahů ve společnosti. Existuje-li přitom několik výkladových alternativ, *„chování, které není v souladu s požadavkem rozumného uspořádání společenských vztahů, je chováním protiprávním; takové chování může mít zároveň povahu zneužití subjektivního práva“*. Obdobně lze poukázat i na chování *in fraudem legis*, tj. obcházení zákona, kdy se někdo chová podle práva (*secundum legem*), ale tak, aby záměrně dosáhl výsledku právní normou nepředvídaného a nežádoucího (viz např. nález Ústavního soudu ze dne 1. 4. 2003, sp. zn. II. ÚS 119/01, N 47/30 SbNU 9, dostupný na http://nalus.usoud.cz). Zásada zákazu zneužití práva se obecně neuplatní v případech, kdy dochází k využití úlevy od soudního poplatku, tj. k využití výjimky z jinak stanovené povinnosti úhrady tohoto poplatku jakožto jedné z podmínek pro vydání soudního rozhodnutí, a kdy jsou za tímto účelem soudu podávány žádosti a relevantní podklady k těmto žádostem, aby mohlo být v případě naplnění zákonem stanovených podmínek o této úlevě rozhodnuto. Na druhou stranu však zásada zákazu zneužití práva brání takovému uplatňování práva, z něhož je zřejmý jeho šikanózní charakter, resp. zjevná svévolnost či účelovost, kdy jednání účastníka řízení již není vedeno snahou o meritorní řešení věci, nýbrž vedením sporu jako takového.

[14] Jak uvedl Nejvyšší správní soud již v rozsudku ze dne 24. 3. 2010, č. j. 8 As 22/2010 - 91, *„(m)á-li soud v každém jednotlivém případě vážit konkrétní specifické okolnosti žádosti*

o osvobození od soudních poplatků a individuální poměry žadatele, musí se v rámci tohoto postupu zabývat i otázkou, zda žadatel neuplatňuje svá práva svévolně či šikanózním způsobem. Jakkoliv § 36 odst. 3 s. ř. s. oproti § 138 odst. 1 o. s. ř. výslovně nereprobuje osvobození účastníka řízení od povinnosti platit soudní poplatek v případě „svévolného uplatňování práva", úvaha v naznačeném smyslu musí být imanentní součástí posouzení specifických okolností žádosti a individuálních poměrů žadatele a uplatní se tedy i v soudním řízení správním. Opačný závěr by byl v přímém rozporu s účelem tohoto institutu, jenž primárně brání tomu, aby účastník řízení nemohl pouze pro svou nepříznivou majetkovou situaci uplatňovat své právo u soudu". Lze tedy uvést, že dochází-li ze strany účastníka řízení ke zneužívání institutu osvobození od soudních poplatků, není možné mu tuto výhodu přiznat. Taková ochrana účastníka řízení, byť v tíživé finanční situaci, by se již míjela se samotným účelem tohoto institutu a potažmo účelem vedení soudních sporů. Na druhou stranu je však třeba zdůraznit, že každou žádost o osvobození od soudních poplatků je nutné s ohledem na okolnosti konkrétního případu pečlivě posoudit s tím, že rozhodnutí o nepřiznání osvobození od soudních poplatků z důvodu zneužití tohoto dobrodiní ze strany účastníka řízení musí být řádně odůvodněno (viz též rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 12. 8. 2010, č. j. 1 As 54/2010 - 29).

[15] Nejvyšší správní soud proto dospěl při přezkumu napadeného usnesení městského soudu k závěru, že kromě shora popsané zmatečnosti jeho odůvodnění nelze považovat právě s ohledem na konkrétní okolnosti daného případu ani za dostatečné a přezkoumatelné. Městský soud totiž ve vztahu ke konkrétnímu případu poukázal toliko na počet soudních sporů, které jsou v případě stěžovatele u Městského soudu v Praze evidovány. Jinak však vůbec neodůvodnil, proč jednání stěžovatele ve vztahu k této věci považuje za šikanózní, resp. vedoucí ke zneužití institutu osvobození od soudních poplatků.

[16] Co se týká návrhu stěžovatele, aby Nejvyšší správní soud zrušil i dřívější usnesení městského soudu v této věci (č. j. 8 A 83/2010 - 15), tomuto návrhu nelze v této fázi vyhovět z důvodu pravidel procesního postupu, jež pro řízení o kasační stížnosti vymezuje s. ř. s. Nejvyšší správní soud není oprávněn rozhodnout o přiznání odkladného účinku žalobě, jak stěžovatel požaduje; k tomu je za předpokladu naplnění zákonných podmínek (§ 73 odst. 2 s. ř. s.) příslušný městský soud. Pokud stěžovatel bez relevantního odůvodnění požaduje přikázání věci jinému soudu, lze pouze konstatovat, že k této výjimce z pravidla zákonem určené místní příslušnosti, kterou je nezbytné vykládat restriktivně, neshledal Nejvyšší správní soud důvod.

[17] Nejvyšší správní soud tedy shledal kasační stížnost důvodnou, a proto napadené usnesení městského soudu podle ustanovení § 110 odst. 1 s. ř. s. zrušil a věc mu vrátil k dalšímu postupu. V něm je městský soud vázán právním názorem Nejvyššího správního soudu vysloveným v tomto rozsudku (§ 110 odst. 3 s. ř. s.); tzn., že nejprve musí v souladu s ustanovením § 108 odst. 1 s. ř. s. předložit Nejvyššímu správnímu soudu k rozhodnutí kasační stížnost, která byla podána proti usnesení městského soudu ze dne 1. 6. 2010 (resp. ze dne 4. 8. 2010), č. j. 8 A 83/2010 - 24. Teprve po rozhodnutí Nejvyššího správního soudu o této kasační stížnosti městský soud vydá nové rozhodnutí o žádosti stěžovatele o osvobození od soudních poplatků, v němž rozhodne též o náhradě nákladů řízení (§ 110 odst. 2 s. ř. s.).

P o u č e n í : Proti tomuto rozsudku **n e j s o u** opravné prostředky přípustné.

V Brně dne 20. září 2011

JUDr. Vojtěch Šimíček
předseda senátu